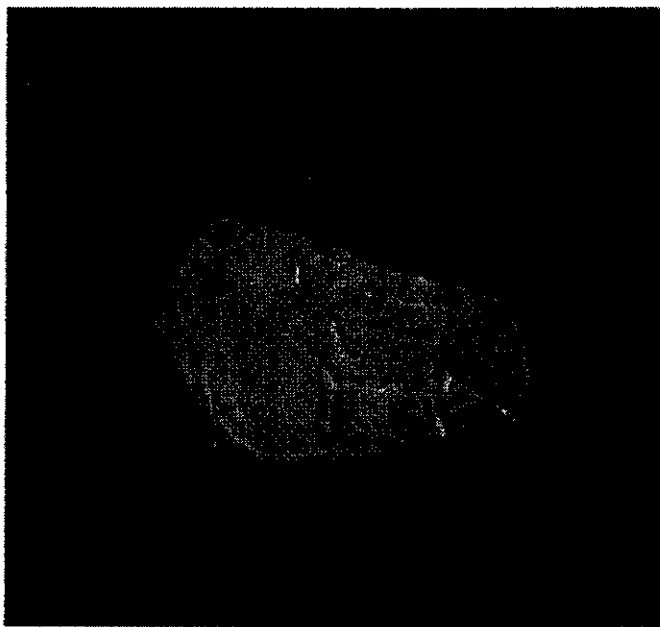

Stichting Vrienden Frans Bloemen

NIEUWSBRIEF

Hoofd van een wild paard van rendiergewei

Nieuwsbrief jaargang 11, no 3 , sept. 2003

Stichting Vrienden Frans Bloemen

Opgericht 3 oktober 1992.

Doel: in zo breed mogelijke kring de belangstelling voor archeologie bevorderen waarbij de praktisch continue bewoningsgeschiedenis van Wijchen e.o. centraal staat.

Het lidmaatschap geeft recht op:

- toezending nieuwsbrief, 4x p/j.
- gratis toegang Museum Kasteel Wijchen
- gratis bezoek lezingen / excursies

Voorts is er de mogelijkheid tot deelname aan werkgroepen.

De werkgroepen vallen alle onder verantwoordelijkheid van het museumbestuur.

Ledenadministratie:

secretariaat Stichting: Postbus 221, 6600 AE Wijchen

o.a. voor opgave nieuwe leden, adreswijzigingen en opzeggingen (vóór 1 december).

Postbank nr.: 81.26.978 (heeft de voorkeur)

ING-Bank nr.: 68.16.38.338

Redactie NIEUWSBRIEF

Nelly Goebertus tel.: 024 - 6413180

Herman van Leeuwen tel.: 0487 - 532299

Jacques Rommens: tel.: 024 - 6422232

Mariëtte Zikking tel : 024 - 6414984

Redactieadres: Diepvoorde 32-02

6605 GW Wijchen tel.024 - 6422232

REDACTIONEEL

door Jacques Rommens

De afgelopen zomer zal in ons geheugen geboekstaafd blijven als een van de warmste sinds jaren.

Hopelijk heeft u zich de afgelopen periode op koelere delen van de dag toch goed kunnen ontspannen of genoten van lange zomeravonden. Water was daarbij het wachtwoord. Opvallend dat maar weinig musquitos ons hebben aangevallen. Er waren blijkbaar te weinig plasjes om eitjes in te leggen om het leger muggen uit te breiden. Maar talrijker dan anders waren de kleurrijke vlinders die de poëten onder onze sterrenhemel zijn. Ze kwamen deze zomer door krachtige zuidelijke windstromen naar ons toe. Opvallende waarnemingen waren die van de kolibrivlinder ofwel meekrappijlstaartvlinder.

De redactie is voldaan dat een kersverse nieuwsbrief, via bezorgers bij u in de brievenbus is gegleden. Alle schrijvers hebben zo hoog mogelijke kwaliteit neergezet. Ook daar is iedere vriend verantwoordelijk voor.

Na de uitstekende voorzet die onze voorzitter in het juninummer van dit jaar deed over ledenwerving respectievelijk binding met vrienden (lees dit nog eens goed na), werkt Wim Kattenberg in de "Van de Bestuurstafel" verder uit en brengt talrijke suggesties naar voren. Dan denk ik aan mijn adagium: "Snoeien is bloeien maar óók groeien is bloeien."

Nelly Goebertus is de auteur over een boeiend artikel over viilt maken. Cees Mulder duikt met een archeologisch artikel over dierbeeldjes weer in de prehistorie. Hierna een correspondentiebrief van douarière J. Andringa de Kempenaer uit 1926. Zelfs in het Wijchens kasteel kon je in dat watersnoodjaar natte voeten hebben. Wederom is er een rubriek 'archeologische sprokkelers' met recente kranteknipfels uit de regio. Tenslotte schrijft Nelly Goebertus een artikel over het tweede Romeinse schip dat afgelopen jaar in Nederland gevonden is.

25 september is in de Raadsvergadering besloten, tot verzelfstandiging van Museum kasteel Wijchen.!!

Inhoud

REDACTIONEEL
VAN DE BESTUURSTAFEL
PRIKBORD
EXPOSITIES MUSEUM
AKTIVITEITEN
VILT MAKEN
DIERBEELDJE
BRIEF WATERSNOOD 7 JANUARI 1926
ARCHEOLOGISCHE SPROKKELS
VAREN LANGS DE LIMES

Van de Bestuurstafel

door Wim Kattenberg

Beste Vrienden,

In de vorige "Van de Bestuurstafel" heb ik een opsomming gegeven over wat door de Stichting in de loop van het jaar voor de vrienden zoal organiseert. Behalve voor de bestaande vrienden zijn deze ook bedoeld om nieuwe vrienden aan te trekken. Iedereen is welkom.

Succes in dat opzicht hebben we ook best behaald met de filmavonden de laatste twee jaar en de fietstochten. Dat heeft er inderdaad toe geleid dat zo nu en dan iemand zich opgaf als vriend. Het houdt echter niet over. Het is ondanks alles zo dat het "ledental" gestaag terugloopt.

Het was daarom dat ik aan het eind van de vorige "Bestuurstafel" het idee opperde om bijvoorbeeld tweejaarlijks een wat grootser evenement te organiseren, dat mensen in Wijchen aanzet vriend te worden. Daar is echter, wil je dat goed doen, veel voor nodig. In deze "Van de Bestuurstafel" wil ik een aanzet geven tot wat daar allemaal bij komt kijken en een voorbeeld geven. Ik hoop dat het sommigen van jullie aanzet ook met een voorstel tot een evenement te komen. Als Bestuur stellen we het op prijs, als je een idee hebt dat op te sturen naar het secretariaat. Het is de bedoeling in de eerstkomende "ledenvergadering" (de datum staat nog niet vast) er een hoofdpunt van te maken

Voorwaarden

Naar mijn idee zijn er drie belangrijke voorwaarden waaraan een op ledenwerving gericht evenement moet voldoen .

Voorwaarde 1.

Wat wil de Stichting ?

Wil een op ledenwerving gericht evenement slagen dan moet heel duidelijk zijn waar de Stichting voor staat.

Wat de Stichting (zie Beleidsplan 1992) kort gezegd, wil is : de inwoners van Wijchen meer betrekken bij de eigen leefomgeving door zoveel mogelijk samen met hen de geschiedenis van die omgeving te ontdekken. Dat is de reden, dat naast steun aan het Museum Kasteel Wijchen, de Stichting zoveel waarde hecht aan fietstochten, filmavonden, excursies en lezingen. Dit zijn allemaal activiteiten, waarbij een wisselwerking kan ontstaan tussen de "makers" en de deelnemers. Dit leidt dan ook als vanzelf naar de tweede voorwaarde.

Voorwaarde 2

Mensen vanuit van hun eigen situatie de mogelijkheid geven te reageren

In het verlengde van de hiervoor genoemde activiteiten om mensen bij hun omgeving te betrekken, zoals een filmavond, kun je met een evenement dichter op de eigen situatie van mensen komen. Afhankelijk van het thema kan dat meer of minder vrijblijvend zijn. (waarover verderop meer)

Voorwaarde 3

Hoe ver reikt de polsstok ?

Een voorwaarde van een geheel andere aard is wat financieel en qua menskracht mogelijk is om een groter evenement op te zetten. In dat opzicht kan vooraf gesteld worden dat de mogelijkheden beperkt zijn. Samenwerking met andere instellingen is misschien mogelijk, maar dan moet wel duidelijk zijn wat het aandeel van de Stichting daarin is geweest .

Voorstel : een Fotowedstrijd

Wat mij een haalbaar idee lijkt en waarmee je mensen uit alle kernen van Wijchen gemotiveerd kunt krijgen, omdat het hun situatie raakt, is : het uitschrijven van een fotowedstrijd met als vraag :

Maak een foto van een plek in uw woonkern die behouden zou moeten blijven?

Procedure :

is als volgt :

-

- **Insturen foto's : de mensen hebben de gelegenheid foto's van januari tot en met juni in te sturen;**
- -Jurering : door een jury worden de vijf beste foto's geselecteerd ;
- -Feestavond : op een avond in het najaar worden alle foto's en tenslotte de vijf beste (middels cdrom) getoond en becommentarieerd door de makers en de jury. Na een gezellige pauze (met straatorkest) wordt uiteindelijk gezamenlijk de beste foto gekozen . De prijs kan zijn het vergroten en inlijsten van de foto en
- -Publicatie daarvan in de media.

Lezing,

De grote vraag blijft of de kunstmatig opgeworpen heuvel te Leur het restant is van een motte-versterking of niet. Om in dat opzicht meer duidelijkheid te krijgen zijn we verheugd voor een lezing te hebben kunnen uitnodigen de heer Peter Schut, medewerker van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, die belast is met de inventarisatie van motte-versterkingen in Gelderland.

*Tijd en plaats : woensdag 19 november a.s. om 20.00 in zaal 3
Café-restaurant Sterrebos, inloop vanaf 19.30 uur*

Titel : Motte-versterkingen in Gelderland : een inventarisatie.

In het kader van de Archeologische Monumentenzorg wordt gestreefd naar het tot stand brengen van een representatief monumentenbestand. In dit kader is de ROB bezig een inventarisatie te maken van motteversterkingen in Gelderland met als doel de wettelijke bescherming van deze meestal zichtbare monumenten.

De Duivelsberg (gem. Ubbergen), Montferland (gem. Bergh) en Barlham (gem. Doetinchem) hebben die status al. Aldenhaag (gem. Buren) staat op de nominatie om binnenkort beschermd te worden. Leur is nog steeds een open vraag.

De bedoeling is daar waar mogelijk de versterkingen beter zichtbaar te maken en van meer informatie te voorzien. Een ander doel van dit project is de beschikbare informatie over deze versterkingen toegankelijk te maken door middel van publicaties.

literatuur:

P.A.C. Schut 2002: Onse huys ende borgh end torn tot Huysen, in: P.J. Woltering, W.J.H. Verwers & G.H. Scheepstra (red.) Middeleeuwse toestanden: Archeologie, geschiedenis en monumentenzorg, Amersfoort, 201-214

P.A.C. Schut 2003: "De Montferlandsche berg het sieraad der tusschen IJssel en Rijn gelegene landen" De motte Montferland (gemeente Bergh) en een overzicht van motteversterkingen in Gelderland. Nederlandse Archeologische Rapporten 24, Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek.

Prikbord:

BIJ DE VOORPLAAT :

Op de voorplaat is afgebeeld het hoofd van een wild paard van rendiergewei, 4,5 cm lang. Grot Espalungue bij Arudy, Basses-Pyrénées, Frankrijk. Musée des Antiquités Nationales, St - Germain-en-Laye.

SPREEKuur MUSEUM HET VALKHOF

Het maandelijkse spreekuur bij Museum Het Valkhof komt te vervallen. Daarvoor in de plaats kunnen mensen telefonisch een afspraak maken om hun voorwerp of schilderij te laten bestuderen. Het gaat hierbij niet om taxatie, omdat conservatoren dat niet mogen doen. Wel wordt er onderzocht wat voor een voorwerp iets kan zijn of om welke afbeelding of schilderij het gaat. Vaak kan er telefonisch al informatie verstrekt worden of worden doorverwezen naar andere instellingen. Het bellen kan gedurende de openingstijden van museum Het Valkhof in Nijmegen (024 - 3608805).

JAC. MARISHUIS IN HEUMEN

11 juli ll. heeft de heer J. Kamminga (commissaris van de Koningin in Gelderland) bovengenoemd ateliermuseum officiël geopend. Het museum laat het werk en het leven van de beeldhouwer Jac. Maris zien die meer dan zeventig jaar in Heumen heeft gewoond en gewerkt. Na zijn dood zijn het huis en atelier op de Looistraat en de werken van Maris ondergebracht in een stichting. De afgelopen jaren zijn het huis en het atelier opgeknapt.

Ter gelegenheid van de Open Monumentendag vorig jaar ging het Jac. Marismuseum open voor het publiek. Die dag was de belangstelling zo groot dat de stichting die dag heeft beschouwd als de feitelijke opening. Veel werk van de kunstenaar is te zien in openbare gebouwen in de regio. De collectie bestaat uit ruim zestig kleine en grote keramische werken, circa 120 beeldhouwwerken en meer dan 300 tekeningen.

Het museum is gevestigd aan de Looistraat 57 in Heumen.

Openingstijden woensdag, zaterdag en zondag van 13.00 tot 17.00 uur.

(Bron: De Gelderlander, 10/7/2003)

EXPOSITIES MUSEUM KASTEEL WIJCHEN

EXPOSITIE 1: PEDRO GARCIARIAS

- Impressies van Pedro Garcariarias in tekeningen en schilderijen

Tot 2 november 2003.

EXPOSITIE 2: MARIJKE VAN BALEN

Marijke van Balen, geboren in 1958 te Nijmegen, exposeert schilderijen en beelden in Museum Kasteel Wijchen. Tijdens en na haar opleidingen aan de HBO lerarenopleiding tekenen en handvaardigheid (Nijmegen) en Academie voor Beeldende Kunsten (Arnhem) heeft zij een eigen stijl ontwikkeld.

Zij schildert veelal met acrylverf op doek en board. Kenmerkend zijn de stevige penseelstreken. Het kleurgebruik is afhankelijk van de sfeer. Variërend van uitbundige kleuren tot minimalisering in zwart/wit.

Haar beelden zijn hoofdzakelijk in brons uitgevoerd. Ook hier zijn de contouren flink aangezet.

Haar onderwerpen zijn landschappen, dieren en stillevenen. In haar recente schilderijen en beelden staan vooral mensfiguren centraal. De mens in allerlei stemmingen, in vele houdingen en bewegingen. Het kenmerk van dit huidige werk is in een woord "bewogen". Een woord met twee kanten, die beide van toepassing zijn: "verstild in beweging" en "verstild in emotie".

Op zondag **9 november** om 16.00 uur wordt de opening verricht door

Benno Steenaert

en Neeltje van Laarhoven, choreografie en dans

van 7 november tot 12 januari 2003

Aktiviteiten:

donderdag 9 oktober

Vergadering over verzelfstandiging Kasteel-museum, voor vrijwilligers en leden, in Café-restaurant Sterrebos. Om 20.00 uur

woensdag 19 november

houdt Peter Schut in Café-restaurant Sterrebos(Wijchen) in zaal 3 een lezing met als thema: " motte-versterkingen in Gelderland: een inventarisatie". De eventuele motte van Leur zal zeker ter sprake komen. (zie verder van de bestuurstafel)

donderdag 11 December

Geeft Wim Kattenberg een lezing over de vroege occupatie van Wijchen. In zaal de Arend van café Sterrebos, om 20.00 uur. Inloop vanaf 19.30 uur

Vilten & Vollen

door Nelly Goebertus

Vilten is een fascinerende bezigheid. Uit losse plukjes wol ontstaat een stevig samenhangend stuk stof. Alleen wat soppen, slaan en kneden en ziedaar een lapje vilt is geboren. Het werkt zoveel gemakkelijker dan spinnen en weven, dat er binnen de kortste keren al een echt werkstuk op tafel ligt. Dat was tenminste mijn ervaring, toen ik enkele maanden geleden aan een cursus vilt maken deelnam, die werd gegeven op kasteel Hernen. De cursus werd begeleid door Els Bekker, kunstenares uit Heerwaarden en werd en wordt georganiseerd door de Brediusstichting. In september zijn er weer nieuwe cursussen. (zie elders in deze nieuwsbrief).

Het vilten is niet alleen fascinerend omdat het zo snel resultaat geeft, maar ook omdat het een oeroude techniek is, die waarschijnlijk al heel vroeg in de geschiedenis van de mensheid spontaan ontdekt is. De mens is immers altijd op zoek geweest naar materialen, die gebruikt konden worden om zich warm te houden. Dieren hadden en hebben een pels, de mens moet altijd leentjebuur spelen. Toch wist de mens zich staande te houden zelfs al in de laatste ijstijd, toen een deel van Europa onder een dikke laag ijs lag en steppegebieden, vol gras en grote grazers, zich ten zuiden ervan uitstrekten. Het ligt voor de hand om te veronderstellen, dat de mensen een dankbaar gebruik gemaakt hebben van alles wat geschikt was om zich in leven en warm te houden. De grote kudden bizons, wolharige neushoorns, mammoeten verschafften niet alleen vlees en huiden, maar ook losse plukken wol, die in het voorjaar als de dieren hun wintervacht verloren overal te vinden waren. Het zal ongetwijfeld, naast allerlei andere nuttige toepassingen, benut zijn als voering in het schoeisel en de beenbedekking. Na enkele dagen gebruik zal de wollen voering waarschijnlijk in een lekker warme vilten binnenzool veranderd zijn. Dat gebeurt gewoon vanzelf, door vocht en druk. En van het een komt het ander.

Een ding is zeker, vele duizenden jaren later leefde op diezelfde Euraziatische steppen een volk, dat het maken van vilt tot kunst, maar ook tot noodzaak verheven had. Het was nog altijd honderden jaren voor onze jaartelling dat de Scythen, een nomadenvolk de steppe beheerste en van de ene plek naar de andere trok met hun mobiele onderkomens. Deze waren op houten wagens vastgezet, getrokken door tientallen ossen. De overkapping bestond uit, en daar hebben we het weer, vilt. Niet alleen voor hun behuizing gebruikten ze vilt, maar ook voor hun graven. De Scythen staan niet

bekend om hun zachtzinnigheid, maar hun doden werden met veel zorg, pracht en praal begraven. We weten daar het een en ander van omdat een aantal van deze graven in de Siberische permafrost heel goed bewaard zijn gebleven, zelfs de textiel producten. Zo weten we nu, dat de belangrijkste krijgsheren een in de grond uitgegraven koepelvormig graf, een koergan, kregen met rijke bijgiften, paarden, en ja ook dienaren en vrouwen. De bodem en de wanden van de graven waren bekleed met prachtig bewerkt vilt. Er waren gouden en bronzen voorwerpen, waaruit blijkt dat zij contacten hadden met de Grieken, maar ook schitterend bewerkte vilten wandkleden, zadeldекken. De vondsten zijn in de Hermitage in St-Petersburg te zien. De koepelvorm werd in een latere periode ook voor tenten van vilt gebruikt. In de koude harde omgeving was niet veel natuurlijke beschutting te vinden, een dubbelwandig, warme, wollen vilttent is dan een volwaardig alternatief. En ze zijn heden ten dage nog in ongeveer dezelfde vorm in gebruik bij de nomadische bevolking van Mongolie, die nog steeds in zo'n tent, een Ger, woont.

Maar ook Europa kent een lange vilt traditie. In de Scandinavische landen is het lange tijd als huisindustrie in stand gebleven. Nog tot na de tweede wereldoorlog maakte de mens thuis vilten sokken, binnenvoering van laarzen, kleden, mutsen en pantoffels. De hoedenmaker was een vertrouwde ambachtsman, zeker in Engeland. Maar ook Nederland heeft een viltverleden. In de zestiende en zeventiende eeuw kende Nederland een belangrijke lakenindustrie. Laken is een geweven wollen stof, die daarna vervult wordt. Dit proces heet vollen en de beoefenaren van dit zware beroep waren verenigd in het vollersgilde. De stad Leiden, bijvoorbeeld, was beroemd om zijn lakenindustrie en het laken was een gewild exportproduct. Karel de Vijfde kreeg de kostbare stof eens als geschenk aangeboden en hij wist dit geschenk op zijn waarde te schatten.

Ook in onze tegenwoordige geïndustrialiseerde maatschappij is vilt nog steeds niet weg te denken zij het in een andere vorm en op een andere productieschaal, waarbij we moeten denken aan isolatiemateriaal, viltpijp en nog vele andere toepassingen.

Tijdens een viltcursus gaat het er allemaal wat kleinschaliger aan toe. Je begint gewoon. Er komen geen ingewikkelde handelingen aan te pas, want vilten is in wezen een heel eenvoudige techniek. Door verdere verfijning kan het resultaat er echter wel heel ingewikkeld uitzien. Je begint met losse plukjes ongesponnen wol

naast en over elkaar te leggen in meerdere lagen ,in verschillende richtingen en in meerdere kleuren. Door de laagjes wol dikker of dunner te houden ontstaat er een stevig tot stug materiaal of juist een dun soepel, soms haast doorschijnend viiltvlies. De losse lagen wol worden eerst flink nat gemaakt met een lekker warm sopje, dan stevig uitgedrukt totdat alle lucht eruit is en de vezels in elkaar gaan haken. Dat is de eerste fase van het vervilten. Iedereen die wel eens een wollen trui te heet gewassen heeft kent dit verschijnsel. De natte lagen worden vervolgens flink beklopt , gekneed en gerold om er samenhang in te krijgen. Dit proces heet vollen. Na het vollen moet het vilt nog worden uitgespoeld, in vorm gebracht en gedroogd. Het blijft een fascinerende bezigheid en een fascinerend materiaal. Dat is misschien de reden dat ook kunstenaars zich tot dit materiaal aangetrokken voelen en zich erdoor hebben laten inspireren. Els Bekker is niet de enige. Zij bevindt zich in goed gezelschap, want o.a. de bekende Duitse kunstenaar Joseph Beuys heeft een aantal werken in vilt uitgevoerd. Zelfs kinderen kunnen zelf vilt maken.

Cursus vilt maken

Els Bekker organiseert in samenwerking met de Brediusstichting, gevestigd in het kasteel Hemen, weer een cursus vilt maken. Het is een eeuwenoude techniek met talloze toepassingen. Er zijn ook vervolgcursussen: viltten op zijde en tapijttechnieken. In November is er een cursus op zaterdag 15 November. Thema: Historisch viltten. De kosten bedragen 45 euro, inclusief lunch en materiaal. Opgeven bij Els Bekker, Veerstraat 16 , 6624 BG, Heerewaarden., telefoon: 0487-572003

Dierbeeldjes uit de Late-Steentijd.

Door Cees Mulder

Mijn buurman is een fervent supporter van NEC, dat kun je zien aan het speldje op de revers van z'n colbert. Hiermee laat hij zien tot welke club hij behoort. Hij volgt hiermee een gebruik dat veel ouder is dan de bekende weg naar Rome.

In de Nieuwsbrief van 1 maart van dit jaar heb ik iets verteld over vrouwenbeeldjes die in het Laat- Paleolithicum zijn gemaakt. In die periode zijn ook veel beeldjes van dieren gemaakt.

Het zijn kleine beeldjes van 5 tot 12 cm hoog. Meestal zijn zij gesneden uit rendiergewei, ivoor, zandsteen of been. Sommige zijn gesneden of bevestigd aan het einde van een stok van ongeveer 30

cm lang.

Het meest wordt het wilde paard afgebeeld, daarnaast ook de steenbok, beer, mammoet, wisent en hert, maar ook het korhoen.

Afgebeeld is de kop van een wild paard, gemaakt van zandsteen, 8 cm hoog. Hij is gevonden in een grot bij Isturitz, Basses- Pyrénées. De geschatte ouderdom ligt tussen de 25000 tot 23000 jaar, lit 1.

Er zijn verschillende theorieën inzake hun toepassing. Ik zal er enkele noemen en mij verre houden van een expliciete mening. We weten immers niets over het leven en denken van deze vroege voorouders. Sommige antropologen zoeken een verband met de gewoonten van nog levende 'archaïsche' volken, maar dat is allemaal heel speculatief. Het lijkt er op dat de vroege mens zich nauw verwant voelde met de dieren, maar ook met de planten, de rivieren en zelfs rotsen. Deze animistische belevingswereld komen we tegen in oude mythen over tijden dat de mens zich nog niet had afgescheiden van de dieren. Een summiere beschrijving van het animisme heb ik gegeven in de Nieuwsbrief van oktober 2000. Een van de mythen van het Indiaanse Ojibwa- volk zegt dat onze voorouders getrouwd waren met dieren, lit 2. Hiermee gaven die verhalen aan dat mens en dier vroeger één zijn geweest. Iets van dat gevoel leeft nog steeds bij de huidige mens. Als ik de Bernhard Sen van een van onze bureaus tegen kom en we kijken elkaar in de ogen dan ervaar ik iets van verwantschap met die hond; wij vinden elkaar aardig.

Wij kunnen ons voorstellen dat een groep mensen zich gaat identificeren met bepaalde dieren, soms ook met planten. De soort dier hangt af van de omstandigheden van die groep. Zo zal een volk dat aan het water leeft een ander dier kiezen dan een volk dat op de steppe leeft. (Claude Lévy-Strauss heeft een indringende analyse gemaakt van dit uiterst complexe proces).

Geleidelijk aan wordt dit dier het symbool en tegelijk beschermer van die groep of clan. Zij laten hiermee zien wie zij zijn en weten zich tegelijkertijd beschermd door de natuurkrachten van dat dier.

Het Indiaanse Cree- volk heeft voor deze relatie het woord *ototema* gebruikt, dat betekent bloedverwantschap. Ons woord totem is hiervan afgeleid, lit 3.

Het totem is een voorstelling van een beschermgod of –dier. Dat beeld stelt de natuurgeesten en –krachten voor en daarmee ook de verbinding met de voorouders.

Tot op de huidige dag vinden wij van dit gebruik nog residuen terug in de vorm van familiewapens en de wapens van naties.

Maar terug naar onze beeldjes. Het vermoeden bestaat dat met name de beeldjes op stokken een functie hadden bij de jachtmagie. Ook zouden zij het onderscheidingsteken geweest kunnen zijn van het clanhoofd. Wat opvalt is dat alle dierbeeldjes uit het Laat-Paleolithicum zeer realistisch zijn vormgegeven. Pas in het Mesolithicum wordt de vormgeving abstracter, lit 3.

Ook in de huidige tijd zien we een overvloed van dierbeelden in tuinen en vensterbanken. Zou dit een uitdrukking kunnen zijn van restanten van dat oergevoel dat ons met de dieren verbindt ?

Lit 1 Walter Torbrügge, Europa in de oertijd, 1969, Elsevier.

Lit 2 Claude Lévy-Strauss, Het Wilde denken, 1990, Meulenhoff.

Lit 3 Norman Bancroft-Hunt, Indianer Nord Amerikas, 1994, Gordon Verlag
Bindbag BRD.

BRIEF WATERSNOOD WIJCHEN: JANUARI 1926

door Jeanne van Andringa de Kempnaer (Tante Jeanne) aan Henriette Quarles van Ufford (haar gezelschapsdame): Tante Jetje

Bijscript: Deze brief is enige maanden vóór haar overlijden eind mei 1926 geschreven.

Kasteel Wijchen 7 jan. 1926

L.,

Daar zit ik dan weer in de blue room en wil nu de geheele tocht vertellen. Ik hoop dat mijn telegram je gisteren nog bereikte en in al mijne bekommelingen heb ik de uitgang van Dora (huishoudster) gevolgd en het aangrijpende voor je gevoeld. Ik zat toen juist alleen, was pas thuis gekomen en was in afwachting van Gerrit (de Groot Tjottink: =huisknecht) die Juffrouw naar huis roeide en dan de kachel zou aanmaken. 't was in huis niet koud en met de pels aan en Bobby (hondje) bij mij zat ik te overpeinzen wat er in nauwelijks 14 dagen was gebeurd. Om je eene beschrijving van mijn domein te geven is onmogelijk, dat moet men zien, b.v. de rozenboog (deel van de kasteeltuin) daarlangs voer ik de hoek om. De 1ste poort lijkt een sluis en nu vliegt het water met groote golven naar binnen tot 3

meters voor de kasteelbrug, die dan ook droog is.

Niettegenstaande alle bezwaren die mij werden voorgehouden ging ik op weg van Amsterdam, gevoelde mij ellendig en op van zenuwen. Het werd hoog tijd. Om 15.40 uur kwamen Juffrouw en ik te Nijmegen, maar door onduidelijke opgave wisten wij niet waar nu die boot te vinden was: eerst nog gewacht op bakker Berben, getracht te telefoneren; steeds geen aansluiting - tenslotte zei ik dan maar naar buiten informeren - op welke wijze ik Wijchen kon bereiken - dezelfde koetsier die ons verleden jaar naar Groesbeek reed, wist bescheid, aan de Teersdijk waren booten voor Wijchen. Ik eerst de bagage laten halen en weg reden wij. Maar de man wist stellig niet hoe de toestand was, daar hij kalm de weg naar Wijchen opreed, ik was zoo verbaasd, dat ik zei: - nee maar, zouden ze allen dan zoo hebben overdreven - maar nee al gauw militair en eenige nieuwsgierigen - waarheen - Kasteel Wijchen, niet te bereiken: 1 meter water - maar terug naar Nijmegen en nee zei ik, waar zijn de booten - iets verder dan het klooster Alverna. Ik gaf order om te keeren en zo kwamen wij bij het klooster - weer militair ('t is als in oorlog, bezet gebied - waarheen kasteel Wijchen) - weet U dat er een boot is - werd mij beloofd - zal voor U informeeren - kwam terug. Er liggen twee booten maar onvoldoende roeiers - levensgevaarlijk - Ik moet U beslist ontraden dit nu in half donker te doen, dat wordt levensgevaarlijk - Dank U - waar kan ik hier ergens overnachten - weer informeerde de beleefde militair en kwam de hoofdonderwijzer van die buurtschool (Gem. Hees) mij zeggen, dat wij zeer goed konden logeeren bij de sigarenhandelaar Walraven, die nette kamers had voor zomerpension, Koetsier betaald, bagage in den winkel, van Walraven en Juffrouw en ik al gauw bij de warme kachel - maar ik gauw weer overeind o in het daarvlakbij gelegen hulpkantoor te telefoneren met Berben en af te spreken, Dat Gerrit met flinke boot en goede roeiers aan de aanlegplaats 10 minuten loopen, zou verschijnen, om half 10 lag ik in bed, zeer netjes lakens met kanten, washtafel alles zindelijk maar kil. Juffrouw bestelde een kruik. Eerst werd ik nogal door pijn geplaagd maar sliep voldoende en was om 9 uur weer in de zitkamer, juffrouw had al ontbeten. Even daarna komt Gerrit - huilde toen hij mij zag - doodop en over done snap je - en Mevr. moest niet naar Nijmegen gaan, complementen van burgemeester en Mevr. moest niet naar 't Kasteel. Ik zei Gerrit, 't 'is hoog tijd dat ik thuis kom. Klopte hem op de schouder en zei - en waar is je boot ? levensgevaar. O, nee, maar op Wijchen zal Mevr. gebrek krijgen - wel nee, vooruit nu, de Juffrouw kreeg 10 gulden, gunst Mevr. dat is te veel, ik zei nee. Dat

is goed en ik wensch jullie bestendig wel zijn en droogte. Gerrit wees de weg en daar lag de zee voor ons - weer veel kijkers en de commandant van de stelling, die Gerrit van mijn voornemen had ingelicht. Even daarna auto met hooge Oomes, mariniers in 't gelid - de Admiraal met hoofdofficier, die met den commandant op een flinke marinesloep toeslaptten. De Amiraal in de boot staande riep: Mevrouw zou U met deze sloep mee willen gaan ? Zeer graag Admiraal. Is er plaats voor mijne Juffrouw en knecht - Er is plaats voor allen -en zoowaar daar zat naast de Admiraal der mariniers, tegenover mij de hoofdofficier.Juffr. naast den Commandant en Gerrit achter de roeiers Achteraf bleek dat ik in dezelfde boot zat die Hare Majesteit (Koningin Wilhelmina) gebruikte en zelfs door dezelfde roeiers geroeid werd. Mooier en veiliger kon het niet en toen werden de orders gegeven en scheerde de stevige sloep als een mes over de waterzee, Daarlangs voeren wij en zei de Admiraal al die huisjes voorgoed verloren. Wij landden achter de roomsche kerk (St. Antonius Abt) - veel dank betuigd, roeiers gefooid en over de drooge Markt even naar 't gemeentehuis (thans bakkerij Veltmaat). Is U toch gekomen, ja met den Admiraal en zal nu zien mijn domein binnen te varen - dat kan aan de voorzijde niet, veel te sterke stroom - Nu had de smid Moors aan Gerrit Groot Tjottink gezegd (je weet vroeger huis van Nas, in de hoek van het Sterrebosch) als Mevrouw komt laat ik dan een plaat losmaken - zoo geschiedde en dat heele deel bosch was droog, ook de koepel - maar over het middenpad lag een plank, daaroverheen tot het brugje dat er niet meer is - de ijzeren boogen even boven het water uit. Daar lag de oude roeiboot, die niet in de gracht kan varen, want die is een zee en zou niet kunnen uitstappen, toen ik alleen met de baas en Gerrit in de roeiboot en voeren langs het bleekveldje, langs blanke de bloemtuintusschen de hagen, hoek om bij rozenboog, tusschen de hagen langs bouwhuis (=Koetshuis) over voorplein tot voor de brug ! Zie daar mijne stellig eenige terugkeer. Bewaar deze, want dat is dunkt mij historisch.

Toen werd Juffrouw met de roeiboot gehaald en bracht ik Frits zijn klontjes, die is nu gestald bij de hoek naast de bijkeuken, prachtig. Gerrit is in 't Kasteel, vrouw en kinderen in het kasteel te Vorden. Baas (?) heeft drie droge kamers boven in eigen huis, ze mogen ook hier in de spreekkamer zitten, maar Reintje (hond) schijnt liever thuis te blijven, leek mij ook bar zenuwachtig, weer anders dan Gerrit. Je kent hem, hij is gauw van streek en ik tracht nu alles op regel te brengen. Deze troosteloze toestand kan nog lang duren; zuchten geeft niets. Ik gaf eerst orde flink brandstoffen op te slaan en aldoor

petroleum. - mijn kelder onbereikbaar, het water staat op 4 treden na bij de kelderdeur. Drinkwater ook lastig. liet dus Victoria halen ,een volle weckkast is er en overigens alles te krijgen en alleen lastig, niemand kan hier komen, de post wordt bij Berben bezorgd en daar door Gerrit afgehaald - alle voorraad laat ik in de boschkoepel zetten en wordt dan weer door roeiboot afgehaald. Ik "eet" nu ook boven om niet roekeloos met petroleum te zijn. De post was er helaas om 12 uur nog niet - nu schijnen er vier groote postzakken te worden uitgezocht en gaat Gerrit straks weer naar Berben per boot, want verlang zeer iets van je te hooren. Ik krijg een lading brandstof, ook haalde baas (?) en Gerrit nieuwjaarsdag nog veel turf, stoffen en hout uit de kelder naar boven, nu is er geen bijkomen meer aan. Er is dus warmte en licht. Daar brengt Gerrit de post en jouw brief en pakje met het vurig door mij begeerde boek en kus je er hartelijk voor. Schrijf maar dikwijls: de post nu zeer ongeregeld zal wel beteren, er worden nu bruggen geslagen, en ziet het er hier uit !....

Schrijf maar dikwijls de post nu zeer ongeregeld zal wel beteren, er worden nu bruggen geslagen, maar wat ziet het er hier uit!....

Archeologische sprokkels

door Jacques Rommens

In de afgelopen maanden is er in Wijchen op twee plaatsen onderzoek gedaan naar het bodemarchief. In beide gevallen omdat er op die plaatsen gebouwd wordt. In de Woezik is een noodschoolgebouw gekomen aan het eind van de Heuvelstraat. Voordat het zo ver was is de bodem onderzocht en zijn er sporen aangetroffen van bewoning in de pre-historie. Het is niet meer dan een momentopname. Waar eens de Meshallen stonden is ook onderzoek gedaan. Daar zijn uit diverse perioden vondsten te voorschijn gekomen. Het onderzoek is nu afgerond, de rapportage volgt nog. Wel kan nu al worden gezegd dat er resten uit de late bronstijd, de ijzertijd en de Romeinse tijd in het op deze plaats rijke bodemarchief lagen opgeslagen. We komen er later als de onderzoeken zijn afgerond, op terug.

De Stratemakerstoren

Pleidooi van de heer W. de Mul om Stratemakerstoren in Nijmegen te overkappen en zo blijvend met de rijke historie van Nijmegen te verbinden.

(Bron : De Gelderlander: 31 maart 2003)

Delen oud wrak

Bij werkzaamheden voor de nieuwe fietsbrug zijn onlangs in de Waal bij Nijmegen delen gevonden van een scheepswrak. Het gaat om een losse verzameling planken die ongeveer een halve meter onder de bodem lagen. Stadsarcheoloog J. Thijssen houdt er rekening mee dat het gaat om de restanten van een schip uit de zestiende of zeventiende eeuw, of zelfs uit vroeger tijden. "Het is in ieder geval niet van recente datum en niet Romeins. Maar om het exact te kunnen bepalen is een specialist nodig. Wij hebben die kennis zelf niet in huis." Rond 10 mei gingen de stadsarcheologen verder met het rubriceren van de vondst. Deskundige kunnen daarna aan de hand van jaarringen en de wijze waarop het hout is behandeld, bepalen hoe oud het schip is en en mogelijk constateren ook om wat voor een model het gaat en waar het gebouwd is.

Volgens Thijssen is nog maar weinig bekend over de historie van de scheepvaart op de Waal. "Duikers hebben ons er weleens op geattendeerd waar andere wrakken te vinden zijn. Wat dat betreft zijn we ook gespitst op de dijkverlegging bij Lent. Daar gaan we gericht zoeken, in de hoop meer te vinden.

(Bron: De Gelderlander, 3 mei 2003)

Drinkebroer

Het Bureau Archeologie van de gemeente Nijmegen heeft in de kelder van een pand aan de Waalkade (Nijmegen) een onthoofd beeld van een 'drinkebroer' gevonden. Het is volgens stadsarcheoloog Jan Thijssen waarschijnlijk een herkenningsteken geweest dat in de buitenlucht heeft gestaan. Het verweerde uiterlijk wijst daarop. De eigenaar van het pand was in de kelder aan het graven en stuitte op de voorstelling van een mannetje met een drinkbeker op een wijn- of biervat. Volgens Thijssen is dat een bekend motief uit de Renaissance: een verwijzing naar de klassieke wijngod Bacchus. Hem zijn echter alleen veel latere voorbeelden van drinkebroers bekend uit de late 18e en vroege negentiende eeuw. Die zijn van aardewerk gemaakt. Het Nijmeegse beeld is een stenen exemplaar dat misschien wel heeft dienst gedaan als 'reclamebord' voor een kroeg. Het zou goed als stoepsteen dienst kunnen hebben gedaan of erfafscheidingspaal in de straat kunnen hebben gestaan. Het beeld moet, compleet met hoofd, ongeveer een meter hoog zijn geweest. Op de plaats van het hoofd zit nu een gat in de nek. Daar was eerder het hoofd in geplaatst. De graafmachine die in de kelder bezig was, heeft de basis van het beeld beschadigd maar niet het

beeld zelf.

(Bron: De Gelderlander, 14 mei, 2003)

Middeleeuws stadskasteel

In het centrum van Nijmegen zijn resten van een middeleeuws 'stadskasteel' gevonden. Het is een van de opmerkelijkste vondsten in het bouwhistorisch onderzoek dat in juni 2002 is gestart. Dit bouwhistorisch onderzoek wordt uitgevoerd om de 'verborgen' geschiedenis van Nijmegen te onthullen. Zie hiervoor Sprokkels *bouwhistorie* in de vorige Nieuwsbrief (jaargang 11, nr.2). Zo kan het gebeuren dat achtereen moderne voorgevel een niet eerder ontdekt stukje eeuwenoude geschiedenis van Nijmegen te voorschijn komt. Achter het Kruidvat in de Burchtstraat is een gevelfragment ontdekt van een 'stadskasteel' uit waarschijnlijk de dertiende of vroege veertiende eeuw. In deze periode werden de grote huizen voor de stedelijke elite vaak uitgerust met borstweringen al dan niet met kantelen en arkeltorentjes. Bouwhistorie geeft inzicht in hoe er vroeger werd gebouwd, met welke materialen en hoe de stad zich heeft ontwikkeld. Zoals de archeologie de sporen in de grond onderzoekt, bestudeert de bouwhistorie al wat bovengronds is gebouwd. Het bovengenoemde stadskasteel is vanaf de openbare ruimte bijna niet te zien. De hier aangetroffen bouwstijl is vooral bekend van een aantal nog bestaande zogenaamde stadskastelen in Utrecht (aan de Oude Gracht) en Elburg. In de Nijmeegse Burchtstraat staat op een steenworp afstand een vergelijkbaar huis uit de veertiende eeuw. Het werd destijds bewoond door Johan Moliart, Gelders rentmeester en raad, een zeer invloedrijk man en lid van de stedelijke elite. In de nabijheid van het Valkhof, tussen de Burchtstraat, Ridderstraat, Muchterstraat, Stockumstraat en Platemakerstraat werden in de periode 1300-1500 diverse nieuwe - vermoedelijk stenen - huizen gebouwd. Deze huizen, die in opdracht van de stedelijke elite werden gebouwd, stonden oorspronkelijk midden op grote percelen. In latere eeuwen raakten deze grote panden geheel ingebouwd.

Daarnaast is bekend dat aan de Snijderstraat (Lombardengas) 'de Rutenborch' heeft gelegen, de 'Hof van Batenburg' kan worden geplaatst aan de Ridderstraat en bij de huidige ingang van de parkeergarage zijn de funderingen aangetroffen van wat vermoedelijk de 'Hof van Lydborch tot Styrom' is geweest.

Bron: De Brug, 25 juni 2003

IJzertijd Beuningen

Onderzoek wijst uit dat het Beuningse plangebied Hogewald II, ten zuiden van de Van Heemstraweg, aardewerk bevat uit vermoedelijk de periode laat-Neolithicum- vroege IJzertijd (2900 - 500 v.Chr.) Voordat Beuningen de grond ter plekke verkoopt aan particulieren, laat ze de vennootschap ARC (Archeological Research & Consultancy) een aanvullend onderzoek verrichten. Voorkomen moet worden dat archeologisch materiaal verloren gaat door de nieuwbouw van 29 woningen. De vindplaats in het uiterste noorden van het plangebied, vlak bij de Hogewaldstraat, heeft een oppervlakte van 0,75 hectare. Vermoedelijk gaat het om een kleine nederzetting. Vooronderzoek heeft uitgewezen dat er rekening gehouden moet worden met een enkele decimeters dikke bewoningslaag waarin zich sporen van huizen, spiekers, hekwerken en waterputten bevinden. Het vervolgonderzoek moet uitwijzen of de resten, na documenteren, behoudenswaardig zijn of niet. ARC graaft proefsleuven en zeeft minimaal zes proefvlakken. Het veldonderzoek duurt ongeveer tien dagen, uitgaande van een team van vier personen en een "gemiddelde sporen- en vondstdichtheid". Het aardewerk en de andere resten uit de oudheid liggen op 40 tot 50 centimeter beneden maaiveld in lichte klei/zware zavel. Volgens archeologen kan er vanuit worden gegaan dat de resten redelijk tot goed zijn geconserveerd.

De redactie trof in het dagblad de Gelderlander dit hierboven uitstekend weergegeven artikel aan. U moet zelf maar eens goed nagaan waarom de redactie tot die conclusie kwam.

(Bron: De Gelderlander, 26 juni 2003)

Kops plateau

Het zichtbaar maken van het Romeins verleden op het Kops Plateau bij Nijmegen is een wens die veel Nijmegenaren koesteren. Maar grondeigenaar mr. W.F.E. Margraff werkt niet echt mee: "Nijmegen ?Ik heb de Gestapo hoger zitten."

(Bron: De Gelderlander 27/06/03)

Bataafs grafveld

Bataafs grafveld blootgelegd in Waalsprong. Een opmerkelijke vondst. Niet zozeer het grafveld als wel de grafkamer die in het Bataafse grafveld werd gevonden. Archeoloog Peter van den Broeke

is het nog niet eerder tegen gekomen in dit gebied van de Waalsprong net even ten noorden van de de Waal bij Nijmegen. Het grafveld wordt rond 200 na Chr. gedateerd en bestaat uit een tiental graven. "Het gaat om crematiegraven. De meest opmerkelijke vondst is echter de grafkamer. Dat is een kamer opgetrokken in hout van 1,5 bij 1,5 meter op een perceel van twaalf meter. Waarschijnlijk heeft er ook nog een bescheiden grafheuvel op gelegen", zegt Van den Broeke. In deze grafkamer - die alleen te herkennen is door verkleuringen in de grond - zijn onder meer twee flesjes voor reukwater of badolie gevonden. Tevens lag er een Keuls sierglas met een dikte van een halve millimeter !! In een ander graf dat ook aan een vrouw wordt toegeschreven, lagen acht stuks aardewerk, twee dezelfde mantelspelden, een ring met inscriptie, een Romeinse munt, benen haarspelden en siervoorwerpen, een glazen spiegeltje en een kralensnoer. Met name het spiegeltje en het kralensnoer zijn uitzonderlijk voor het Bataafse gebied evenals een bronzen kaarsenstandaard die ook in één van de graven is gevonden. De voorwerpen in het grafveld zijn alle van Romeinse origine. "Maar dat is ook niet zo moeilijk te verklaren, want de Bataven hoefden in dit geval alleen maar de Waal over te steken om aan die spullen te komen", legt Van den Broeke uit. Omdat het hier om aanzienlijke vondsten gaat, denken de archeologen dat het graven zijn van belangrijke Bataven. "We wisten dat het grafveld in de buurt van de Griffdijk Noord bij Oosterhout lag. In 2001 kwamen we bij het bij toeval tegen toen we met andere werkzaamheden bezig waren:", vertelt de archeoloog.

De verwachting is dat er nog een belangrijk nederzetting in de buurt moet liggen. Dat verklaart ook de graven met rijke grafgiften. Sporen van die nederzetting zijn echter nog niet gevonden. "We konden niet eerder bij het grafveld omdat de grond nog niet beschikbaar was". "Ook hebben de archeologen te kampen met oponthoud omdat de opgravingsgebieden eerst gezuiverd moeten worden van explosieven uit de Tweede Wereldoorlog of als de oogst van het land is gehaald. Bij het Bataafse grafveld zijn geen explosieven gevonden.

Bron: De Gelderlander, 27 juni 2003)

Romeinse weg

Gedeelte Romeinse weg in boomgaard.

In een boomgaard aan de Heerstraat in Sint-Agatha hebben archeologen in juni een eeuwenoude weg gevonden. Waarschijnlijk maakte de straat de deel uit van een Romeinse route die in de eerste eeuw n. Chr. is aangelegd en die liep van Katwijk naar Tongeren in België. Dat er een Romeinse weg tussen Cuijk en Oeffelt heeft gelopen, is sinds de negentiende eeuw bekend.

Volgens Harry van Enckevort van Bureau Archeologie in Nijmegen is de straat tussen Cuijk en Oeffelt in de eerste eeuw aangelegd door het leger. "De weg was continu in gebruik", vertelt Van Enckevort. "Door Romeinse soldaten die de route gebruikten voor militaire transporten, en later ook door handelaren en gewone burgers." Het gedeelte van de oude weg bij Sint -Agatha is ontdekt doordat aan het grondoppervlak van de boomgaard grindsporen zijn aangetroffen.. "Cuijk lag op een knooppunt van wegen. Daardoor groeide het uit tot de centrale plaats van een groot landelijk gebied in het noordoosten van Brabant en het noorden van Limburg". Er woonden voornamelijk handelaren en ambachtslieden in het dorp. Tevens was Cuijk het religieuze centrum van de omgeving. Waarschijnlijk stonden er een aantal tempels in het dorp.
(Bron: De Gelderlander, 28 juni 2003)

Oudste fossielen 'moderne mens' ontdekt

Paleontologen hebben in de Awashregio van Ethiopië (bij Herto) resten van de oudste 'moderne' mens ontdekt. Tot nu toe waren de meeste fossielen van 'modern' mensen niet veel ouder dan 100.000 jaar, maar deze fossielen komen uit een gesteentelaag die zo'n 160.000 jaar geleden is gevormd. Er bestaan verschillende theorieën over de oorsprong van de mens. Eén van de theorieën stelt dat dat de eerste 'moderne' mens in Afrika ontstond en pas later Europa en Azië binnentrok, het zogenaamde 'out-of-Africa'-model. De nieuwe vondst past prachtig in dat out-of Africa-scenario. Dr. John de Vos verbonden aan Naturalis in Leiden als expert evolutie van de mens noemt het mooie vondsten. Behalve drie redelijk goed bewaarde schedels werden ook stukken van de schedels en tanden van zeven andere individuen ontdekt. Maar opvallend genoeg zijn dat alleen resten van hoofden. Ledematen of andere botten ontbreken totaal. Op de schedelbotten zijn bovendien de krassen te zien van stenen gereedschappen. Bekrasten onze voorouders de schedels van hun overleden familieleden?

De onderzoekers noemen een paar mogelijkheden, maar kunnen weinig met zekerheid zeggen. Prof. B. Boekschoten, paleontoloog aan de V.U., vindt de vondst in ieder geval "fantastisch". De krassen zijn interessant, want als dat allemaal zou kloppen, zou het duidelijk een uiting zijn van een soort cultuur, een ritueel rondom de doden, 160.000 jaar geleden in Afrika. De Neanderthalers deden dat hier in Europa niet."

(Bron: De Telegraaf, 14 augustus 2003)

Aankoop Romeins bordje

Onlangs heeft Ben Teubner, conservator van Kasteel Museum Wijchen, een Romeins t.s. - etensbordje aangekocht. Het type heet *Terra sigillata* (= stempelaardewerk) . Het is een soort aardewerk dat voor het bakken niet werd geglaazuurd, maar in een heel fijn kleipapje gedoopt. Het bordje is afkomstig van een Romeins dubbelgraf uit de Galgenberg in Wijchen. En werd in 1984 blootgelegd. Het maakte sindsdien een lange toer. Ook van andere bijgaven uit dit graf is de conservator op het spoor gekomen. In het midden van het bord staat een stempel gedrukt: MATVGENUS. Vermoedelijk de naam van de pottenbakker.
(Bron: De Gelderlander, 23 augustus 2003)

Varen langs de Limes

Door Nelly Goebertus

De Rijn is tegenwoordig de drukst bevaren rivier van Europa. Je kunt niet alleen een heerlijk bootreisje op de Rijn maken, maar er zijn ook fietsroutes, natuurgebieden en wandelpaden langs moedertje Rijn. Eens, zo'n 2000 jaar geleden, vormde de rivier de scheidslijn tussen het Romeinse rijk en de gebieden waar Germaanse stammen, zoals de Friezen en de Saksen, heer en meester waren.

De grenzen van het rijk, het Romeinse rijk, liepen 2000 jaar geleden dwars door Nederland. De Rijn vormde een natuurlijke grens in een vlak en als de 'Neder'landen. Er wordt onderzoek gedaan naar het verloop van die grens. In de vorige nieuwsbrief waren twee berichten te lezen die dit onderzoek tot onderwerp hadden. Er was een bericht over een teruggevonden Romeinse weg en een bericht over het Romeinse schip. Beide vondsten waren gedaan bij de aanleg van een nieuwe wijk in Utrecht bij de Meern. Dat was natuurlijk niet toevallig, want de grensrivier, de Rijn, volgde een andere loop dan nu. De Rijn stroomde bij Katwijk uit in de Noordzee, via Utrecht, de Meern. We kennen de oude rivierloop nu als de Leidsche Rijn. De grensrivier stroomde in de Romeinse tijd als een meanderende slinger door een moerasachtig veengebied. De huidige Leidsche Rijn heeft meer het karakter van een kanaal, de bochten zijn rechtgetrokken en de moerassen zijn omgetoverd in groene weiden.

De verdediging en het onderhoud van de grens was een voortdurend punt van aandacht voor de Romeinse overheersers, hoewel het niet altijd even intensief gebeurde. Niet alleen om indringers buiten te houden maar ook om vanuit het strategisch gelegen Katwijk pogingen te ondernemen het aan de overkant van de

Noordzee gelegen Britannica verder onder Romeinse invloed te brengen. Er is heel wat bekend over hoe de Romeinse legioenen ingezet werden bij deze klus in de buitengebieden van het rijk, maar er wordt nog altijd gezocht naar het precieze verloop van de weg en de limes. Langs de grenzen verrezden forten, die een linie van legerplaatsen vormden, verbonden door een grensweg en voorzien van wachttorens. In ons land bestond altijd al het vermoeden dat hier ook zo'n weg geweest moest zijn. Pas in de tachtiger jaren werd er voor het eerst een stukje blootgelegd bij Katwijk (Zd.-Holland). Dit stelsel van verdediging langs de hele noordgrens, van de Noordzee tot de Zwarte zee, zorgde voor eeuwen van rust en vrede, de Pax Romana. Voor het eerst zijn er bewijzen dat er ook langs de Rijn op Nederlands grondgebied wachttorens stonden. Op deze wijze was het mogelijk gevaar te signaleren en contacten te onderhouden en, indien noodzakelijk, snel troepen te verplaatsen en in te zetten waar het nodig was. De combinatie weg en rivier bood meer voordelen, ook in vreedstijd. Er ontstond een bloeiende handel langs weg en rivier. Er ontstonden dorpen en nederzettingen langs de handelsroutes, er ontwikkelde zich bedrijvigheid en de welvaart nam toe. De loop van de rivieren wisselde onder invloed van het weer en het wateraanbod wat de aanleg van een weg er niet eenvoudiger op maakte. Immers bij wisselende waterstanden zou de weg steeds onderstromen of zelfs weggeslagen worden. De Romeinse wegenbouwers ontwierpen een verhoogde weg, afgedekt met een grindlaag en beschermd door een beschoeiing van houten palen. Het moet een gigantische inspanning geweest zijn, waarvoor heel veel menskracht en materiaal nodig geweest is.

Alleen al in het Nederlandse gebied moeten zeker 20 militaire kampen gelegen hebben die de zee kust en de riviergrens moesten beveiligen. Een legerkamp, castellum, bestond uit een vierkant grondoppervlak, omgeven door wallen en een gracht. Daarbinnen bevonden zich de barakken en soms een heiligdom voor de manschappen. In de buurt van een castellum was vaak een vicus, een burgerlijke nederzetting, te vinden. Soms vlak buiten de poorten van het castellum gelegen, maar ook wel langs de weg, als lintbebouwing. Ons woord wijk zou er nog naar verwijzen en misschien ook de naam Wijchen, wat ooit een vicus geweest is, in de buurt van de grote legerplaats Noviomagus. Een vicus functioneerde soms maar niet altijd, als toeleveringsbedrijf voor een legerplaats. Er vestigden zich ook ambachtslieden, zoals smeden, handelaars en kooplieden. Soms was er een heiligdom. Voor de aanleg van het systeem van weg en castella waren goede aanvoerroutes onontbeerlijk. De weg langs de grensrivier maakte daar deel van uit,

de verbeelding spreekt, maar waarover toch niet zo heel veel bekend is buiten de bekende Romeinse centra. West-Germania was zo'n buitengebied en deze vondsten geven een nieuwe kijk op de omstandigheden in de lage landen tijdens de Romeinse tijd.

Opnieuw Romeins schip gevonden in Utrecht.
Foto : ANP-Marco Hofste

VOLGEND NUMMER

De volgende nieuwsbrief verschijnt rond 15 december 2004.

Kopy inleveren vóór 15 november 2004.

Eindredactie: Veenhof 13-03; 6604 AT Wijchen

tel. 024 - 6413180

Museum Kasteel Wijchen

Kasteellaan 9, 6602 DA Wijchen
Postadres : PB 9000, 6600 HA Wijchen
tel: 024 - 64 24744
fax: 024- 6492208

OPENINGSTIJDEN:
vrijdag van 11.00 - 17.00 uur
zaterdag/zondag van 13.00 - 17.00 uur